

THE RESEARCH ACTIVITY IN THE COMPETENCY APPROACH OF TEACHERS' TRAINING (WESTERN EUROPEAN CONTEXT)

Kichuk N.

Abstract. *In many countries of Europe the concept «competence» is introduced. It covers the promotion of creativity, innovation and entrepreneurship, improving standards of teaching and learning, creating an environment that facilitates integration into society.*

It is generally accepted by scientists that competence-oriented approach to education is based on the selection of key competencies (Austria, Belgium, Germany, Finland, the Netherlands, Spain). The major competencies are social, motivational and functional ones.

The social competence is related to the environment, the social activities and individual capacity for collaboration, mobility in different social conditions. The motivational competency reflects motivation, interests and individual choice of the creative activity. The functional competency is related to knowledge, ability to operate with scientific material.

The research activities form professional, social, communicative, intercultural, cognitive competencies of future teachers. This activity is focused on the study of the individual learners' needs and interests; optimizes learning and its strategies.

Keywords: *students' research activity, the competence paradigm of education.*

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.923 (043.5)

Барінова Л.Я.

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню феномену психологічної компетентності як інтегрального особистісного конструкту, який є інноваційним та недостатньо представленим у вітчизняній психології. У статті розкриваються погляди вітчизняних та зарубіжних вчених на структуру компетентності, її найбільш повне визначення, наводиться авторська позиція щодо досліджуваної дефініції: окремі компетенції як деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення проявляються у цілісній психологічній компетентності особистості.

Ключові слова: *становлення особистості, компетентність, компетенція, структура компетентності, компетентнісний підхід.*

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГИИ ЛИЧНОСТИ

УДК 159.923 (043.5)

Барінова Л.Я.

Статья посвящена теоретическому обоснованию феномена психологической компетентности как интегрального личностного конструкта, являющегося инновационным и недостаточно представленным в отечественной психологии. В статье раскрываются взгляды отечественных и зарубежных ученых на структуру компетентности, ее наиболее полное определение, приводится ав-

торская позиция относительно исследуемой дефиниции: отдельные компетенции как некоторые внутренние, потенциальные, скрытые психологические новообразования проявляются в целостной психологической компетентности личности.

Ключевые слова: становление личности, компетентность, компетенция, структура компетентности, компетентностный подход.

PSYCHOLOGICAL COMPETENCE AS A PROBLEM OF PERSONALITY'S PSYCHOLOGY

Barinova Lina

The article deals with the theoretical ground of the phenomenon of psychological competence of personality, that is innovative and is not presented enough in domestic psychology.

There is one particular difficulty about the the general psychological definition of «competence» which can denote different phenomena: thinking actions (processes, functions), personal traits of a person, motivational tendencies, values (guideline disposition), especially personal and conventional interactions, practical skills, abilities etc. Competence is the willingness of the subject to effectively organize internal and external resources to setting and achieving goals. Internal resources refers to knowledge, skills, competencies (ways of life), psychological characteristics, values etc. Competence is a quality acquired through reality situations, reflection experience. Despite practical importance and undeniable scientific interest in the issue of competence, in most cases, researchers limited the study of a set of professionally important qualities, especially their formation and evaluation, often identified the concept of proficiency and professionalism. The methodological mistake of current theoretical approaches to the study of competence lies in their excesses. Researchers make long lists of competencies, without thinking about the whole human personality. It is also important to think about how competence can be measured and whether it covers the whole period of life.

Keywords: competence, competense, structure of competence, competence approach.

Постановка проблеми. Повноцінне існування в соціумі практично неможливе без реалізації її внутрішнього потенціалу, що передбачає пізнання суб'єктом себе через розвинену систему оцінних ставлень до себе як до особистості та прагнення до гармонійного співіснування з оточуючими, з самим собою, зі спільнотою взагалі (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, Р.О.Ануфрієва, Г.О.Балл, Ф.Баррон, І.Бергер, Л.В.Виноградова, Є.І.Головаха, Є.О.Донченко та ін.).

У зв'язку з цим, найбільш актуальною та затребуваною з точки зору коректальної, реабілітаційної та взагалі наукової позиції стає необхідність дослідження психологічної компетентності як інтегрального особистісного конструкту.

Основною метою статті є узагальнення та аналіз теоретичних поглядів на проблему життєвого вибору, що в подальшому дозволить сформулювати основну наукову стратегію в даному напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукової літератури з цієї проблеми показав всю складність, багатомірність й неоднозначність дефініцій «компетенція» та «компетентність»,

основаного на них підходу до процесу і результату становлення особистості, а також необхідність аналітичного розгляду компетентнісного підходу, який активно впроваджується в сучасну психологію особистості.

Особливу складність, на наш погляд, являє загальнопсихологічна дефініція «компетентність»/«компетенції», які можуть позначати різні явища: мисленнєві дії (процеси, функції), особистісні якості людини, мотиваційні тенденції, ціннісні орієнтації (настанови, диспозиції), особливості міжособистіної та конвенційної взаємодії, практичні уміння, навички тощо.

Компетентність – готовність суб'єкта ефективно організувати внутрішні та зовнішні ресурси для постановки та досягнення цілі. Під внутрішніми ресурсами розуміються знання, уміння, навички, надпредметні уміння, компетентності (способи діяльності), психологічні особливості, цінності тощо. Компетентності – це якості, набуті через проживання ситуацій, рефлексію досвіду.

Ми дотримуємося наукової позиції, що окремі компетенції як деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, алгоритми дій, системи цінностей та ставлень) проявляються у цілісній психологічній компетентності особистості. Наше дослідження цієї проблеми дозволяє припустити, що в процесі індивідуального розвитку у людини повинна бути сформована деяка цілісна соціально-психологічна якість, що дозволяє успішно реалізувати свій особистісний потенціал, взаємодіяти з іншими людьми, адекватно вирішувати стандартні та особливо нестандартні задачі, які потребують творчості, переживати почуття внутрішнього комфорту та психологічної захищеності. Ця інтегральна якість і визначається нами як цілісна інтегральна психологічна компетентність людини.

Виходячи з теоретико-методологічних передумов дослідження психологічної компетентності, а саме з тези Б.Г.Ананьєва про те, що людина є суб'єктом спілкування, пізнання, праці; основних положень теорії В.М.Мясищева про те, що людина проявляється в системі відношень до суспільства, інших людей, до себе, до праці; акмеологічного вектору дослідження компетентності (Н.В. Кузьміна, О.О. Деркач), нами були умовно виділені три основні підвиди компетентнісного підходу суб'єкта:

- до самого себе як до особистості, як до суб'єкту життєдіяльності;
- до взаємодії людини з іншими людьми;
- до діяльності людини, що проявляється у всіх її типах і формах.

В соціальному плані компетентність можна розглядати як «грамотну поведінку» або здатність оптимально використовувати власні індивідуальні характеристики для конструктивної взаємодії зі світом [1; 4]. У цьому сенсі цікава трактовка компетентності пропонує Дж.Равеном: компетентність - це специфічна здібність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній галузі, яка містить вузькоспеціальні знання, специфічні предметні навички, способи мислення, та розуміння відповідальності за свої дії [4]. Бути компетентним фотографом, вченим, батьком, керівником, людиною взагалі - означає мати специфічні компетентності різного рівня (спостерігати, бути глибоко зануреним у предмет, самостійно ставити питання, вміти доводити власну правоту, долати міжособистісні конфлікти тощо) [цит. за 1].

Компетентність, на думку Дж.Равена, містить в собі велику кількість компонентів, деякі з яких відносно незалежні один від одного. Причому, одні ком-

поненти належать переважно до когнітивної сфери, інші — до емоційної тощо вони можуть заміняти один одного в якості складових ефективної поведінки особистості [4].

Дж. Равеном були виделені такі 37 видів компетентностей: тенденція до більш ясного розуміння цінностей та установок відносно конкретної цілі тенденція контролювати свою діяльність; залучення емоцій до процесу діяльності; готовність та здатність навчатися самостійно; пошук та використання зворотнього зв'язку; впевненість в собі; самоконтроль; адаптивність: відсутність почуття безпорадності; схильність до розмірковування про майбутнє; звичка до абстрагування; увага до проблем, пов'язаних з досягненням поставлених цілей; самостійність мислення; оригінальність; критичне мислення; готовність вирішувати складні питання; готовність працювати над чимось, що є спірним і таким, що викликає неспокій; дослідження оточуючого середовища для виявлення її можливостей і ресурсів (як матеріальних, так і людських); готовність покладатися на суб'єктивні оцінки та йти на помірний ризик; відсутність фаталізму; готовність використовувати нові ідеї та інновації для досягнення цілі; знання того, як використовувати інновації; впевненість у сприятливому ставленні суспільства до інновацій; установка на взаємний вииграш та широту перспектив; наполегливість; використання ресурсів; довіра; ставлення до правил як вказівок щодо бажаних способів поведінки; здібність приймати рішення; персональна відповідальність; здібність до спільної роботи заради досягнення цілі; здатність спонукати інших людей працювати разом заради досягнення поставленої цілі; здатність слухати інших людей та приймати до уваги те, що вони говорять; прагнення до суб'єктивної оцінки особистісного потенціалу співпрацівників; готовність дозволяти іншим людям приймати самостійні рішення; здатність розв'язувати конфлікти; здатність ефективно працювати в якості підлеглого; терпимість відносно різних стилів життя оточуючих; розуміння плюралістичної політики; готовність займатися організаційним та суспільним плануванням [4].

На наш погляд, методологічна помилка багатьох пропонованих нині теоретичних підходів до вивчення компетентності полягає в їхній надмірності. Дослідники складають довгі списки компетенцій, не замислюючись над тим, що особистість людини цілісна. Також важливо подумати про те, яким чином компетенція може бути зміряна і чи не охоплює вона весь період життя людини.

Ми, услід за І.О.Зимньою, диференціюємо поняття «компетентність» та «компетенція»: поняття компетентність порівняно з компетенцією ширше, вон містить мотиваційний, регулятивний компоненти та компонент ставлення Фактично, компетенція, це «програма», на основі якої розвивається компетентність [2].

І.О. Зимня виділяє основні компетенції, які можуть характеризувати загальну психологічну компетентність особистості та містять:

- а) готовність до прояву компетентності (мотиваційний аспект);
- б) володіння знанням змісту компетентності (когнітивний аспект);
- в) досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних та нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект);
- г) ставлення до змісту компетентності та об'єкту її застосування (ціннісно-смысловий аспект);

д) емоційно-вольова регуляція процесу та результату прояву.

Ці компетенції, проявляючись у поведінці, діяльності людини, поступово стають її особистісними якостями, властивостями.

Відповідно, вони стають компетентностями, які характеризуються і мотиваційними, і смисловими, і регуляторними складовими, поряд з когнітивними (знанням і досвідом).

Різноманітність та багатозначність поняття «компетентність» знайшли своє відображення в різних підходах до вивчення цього феномену, які, в основному, стосувалися професійної діяльності (У.Дж. Дункан, Е.Ф. Зеєр, В.І. Маслов, А.К.Маркова, Л.М. Мітіна, Г.М.Павлова, Е.Е. Симанюк та ін.)

Як правило, під компетентністю у професійному контексті розуміють володіння фахівцем набором необхідних для його роботи компетенцій, або відповідність фахівця вимогам його посади, або здібність фахівця ефективно здійснювати свою професійну діяльність.

Найбільш значимим (системоутворюючим) елементом професійної моделі компетентності вважається алгоритм ефективної діяльності фахівця – його технологія, «ноу хау», оскільки у будь-якій діяльності, яку здійснює фахівець, завжди можна побачити певну структуру. Саме обраний алгоритм призводить до запланованого результату, а уся решта компонентів компетентності (знання, навички, установки) стосовно до нього є допоміжними. Причому алгоритм цей повинен бути достатньо складним, варіативним та індивідуалізованим. І чим вища кваліфікація фахівця, чим складніша його діяльність, чим невизначеніша за умову цієї діяльності, тим більш складний, більш варіативний і більш індивідуалізований алгоритм потрібний.

Основними елементами професійної компетентності вважаються:

1) алгоритм ефективної діяльності – послідовність кроків та їхній характер, оптимальні для досягнення запланованого результату в даних умовах;

2) теоретичні знання – систематизована інформація про виконувану діяльність та її умови (теоретичні знання необхідні для усвідомленого формування навичок і варіативного застосування алгоритму ефективної діяльності);

3) психологічні установки – розуміння смислу здійснюваної діяльності, позитивне ставлення до неї, впевненість в своїх силах;

4) уміння і навички – набір «програм», що дозволяють ефективно реалізувати алгоритм ефективної діяльності;

5) особистісні і професійні якості – забезпечують якість, а часто і саму можливість реалізації усіх виконуваних дій. Від умінь і навичок особистісні і професійні якості відрізняються своєю відносною неспецифічністю;

6) професійний досвід – забезпечує стабільність і економічність реалізації вибраного алгоритму діяльності, особливо у складних умовах (на тлі втоми, за наявності перешкод, після довгих перерв і т.п.).

Найбільш близьким до нашого розуміння психологічної компетентності як індивідуальної характеристики особистості є підхід О.М.Сартакової, яка виділяє в окремий конструкт соціально-особистісну компетентність, яку визначає як складне системне утворення, що сприяє саморозвитку і самореалізації особистості, її успішній життєдіяльності у соціальній взаємодії [цит.за 1].

Соціально-особистісну компетентність автором відносить до сфер «Я - Ми» та «Я-Я».

Соціально-особистісна компетентність в період дитинства - це інтеграційна характеристика особистості, що відбиває систему знань, умінь і навичок, необхідних особистості для моделювання своєї поведінки і орієнтування в соціальному просторі; уміння адекватно сприймати навколишню дійсність; будувати систему стосунків і спілкування з навколишніми людьми з урахуванням соціальної ситуації.

Соціально-особистісні компетенції - це сукупність компетенцій, що відносяться до самої людини як до особистості і до взаємодії особистості з іншими людьми, групою і суспільством [4]. Вона включає компетенції:

1. **Персональну (особистісну)**, яка розглядається як готовність до збереження психічного і фізичного здоров'я, до постійного підвищення кваліфікації і як потреба в самопізнанні, саморозвитку, самоактуалізації. До її складу входять: готовність до самостійної роботи, уміння керувати своїм часом, планувати і організовувати діяльність; готовність до постійного саморозвитку, уміння вибудовувати стратегії особистого і професійного розвитку і навчання.

2. **Комунікативну**, що розглядається як володіння усним і письмовим спілкуванням різними мовами, у тому числі через Internet, як готовність до взаємодії і співпраці з іншими членами суспільства, групою. У її складі: володіння прийомами професійного спілкування; уміння будувати міжособові стосунки, працювати в гурті, конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації і поважати точку зору іншого з цього питання.

3. **Інформаційну**, яка розглядається як критичне ставлення до інформації, поширюваної ЗМІ. У її складі: уміння самостійно збирати, зберігати, аналізувати, перетворювати (робити висновки, будувати прогнози, отримувати нові знання шляхом аналізу і синтезу різних відомостей і т.д.) і передавати інформацію.

Взагалі, у структуру цих компетенцій входять такі особистісні якості, як здатність до навчання, організованість, самостійність, відповідальність, самоконтроль і самопланування, потреба в реалізації свого особистісного потенціалу, надійність, почуття обов'язку, орієнтація на цінності, терпимість, толерантність космополітизм, гуманність, загальна культура.

Висновки. Не дивлячись на практичне значення і безперечний науковий інтерес до проблеми компетентності, в більшості випадків дослідники обмежувалися вивченням набору професійно-важливих якостей, особливостям їх формування і оцінки, часто отожднювалися поняття професійної компетентності і професіоналізму. Залишилися нерозкритими питання, що стосуються загальнопсихологічного, універсального розуміння компетентності, її внутрішньої моделі, що дозволяє особистості не тільки успішно адаптуватися до будь-яких умов і нових обставин, але і зберігати при цьому свій індивідуальний, соціальний, валеологічний і внутрішньосімейний статус.

Ось чому постановка проблеми психологічної компетентності особистості є актуальною, а розробка її моделі вимагає окремого наукового дослідження.

Список літератури

1. Борисова Е.М. О роли профессиональной деятельности в формировании личности/Е.М.Борисова//Психология формирования и развития личности. [Под ред. Л.И. Анцыферовой]. - М. : Наука, 1981. - С. 159-177.

2. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека / И.А. Зимняя // Интернет-журнал «Эйдос», 2006, май. <http://www.eidos.ru/journal/2006/0504.html>

3. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л.М. Митина. - М. : МПСИ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЕК», 2002. - 400 с.

4. Равен Дж. Выходя за рамки стандарта «3 Rs» (чтение, письмо, арифметика): достижение и оценивание более широких целей в сфере образования / Дж.Равен // Метод проектов. – Минск, БГУ ЦПРО, 2003.

PSYCHOLOGICAL COMPETENCE AS A PROBLEM OF PERSONALITY'S PSYCHOLOGY

Barinova Lina

Abstract. *The article deals with the theoretical ground of the phenomenon of psychological competence of personality, that is innovative and is not presented enough in domestic psychology.*

There is one particular difficulty about the the general psychological definition of «competence» which can denote different phenomena: thinking actions (processes, functions), personal traits of a person, motivational tendencies, values (guideline disposition), especially pesonal and conventional interactions, practical skills, abilities etc. Competence is the willingness of the subject to effectively organize internal and external resources to setting and achieving goals. Internal resources refers to knowledge, skills, competencies (ways of life), psychological characteristics, values etc. Competence is a quality acquired through reality situations, reflection experience. Despite practical importance and undeniable scientific interest in the issue of competence, in most cases, researchers limited the study of a set of professionally important qualities, especially their formation and evaluation, often identified the concept of proficiency and professionalism. The methodological mistake of current theoretical approaches to the study of competence lies in their excesses. Researchers make long lists of competencies, without thinking about the whole human personality. It is also important to think about how competence can be measured and whether it covers the whole period of life.

Keywords: *competence, competense, structure of competence, competence approach.*

ЕКОЛОГІЯ ДИТИНСТВА У СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

УДК: 372.3+504+159.922.73+316.6

Соцька О. П.

У статті розглядаються загальнотеоретичні засади екології дитинства. Розглянуто чинники благополуччя екології дитинства. Визначено мету екології дитинства. Визначено одне з ключових понять екології дитинства – здоров'я. Подано показники фізичного, психічного та соціального благополуччя дитини дошкільного віку.

Ключові слова: *екологія дитинства, фізичне благополуччя, психічне благополуччя, соціальне благополуччя, здоров'є, адаптація.*

ЕКОЛОГІЯ ДЕТСТВА В СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПАРАДИГМЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Соцькая Е. П.

В статье рассматриваются основания переориентации системы экологического воспитания детей дошкольного возраста в контексте экологии детства. Изучены предпосылки выделения экологии детства в науку экология человека. Поданы показатели благополучия (физичес-